

ПОЛИТИЧЕСКИТЕ ЦЕННОСТИ РАВЕНСТВО И СПРАВЕДЛИВОСТ ВЪВ ФИЛОСОФИЯТА НА ЛОК И РУСО

Илко Кръстев*

THE POLITICAL VALUES OF EQUALITY AND JUSTICE IN THE PHILOSOPHY OF LOCKE AND ROUSSEAU

DOI: 10.54664/ILSJ9863

Ilko Krastev

Abstract: *This article discusses the development of the political values of equality and justice in Enlightenment philosophy, focusing on two of its most prominent representatives, John Locke and Jean-Jacques Rousseau.*

Keywords: *inequality, natural freedom, state of nature, The Social Contract*

„Човек се ражда свободен,
а отвсякъде е в окови“
Жан-Жак Русо

В днешно време въпросът за справедливостта и равенството е изключително важен. Много хора изпитват чувство за несправедливост, което най-често се дължи на корупцията и нарушаването на човешките права. Живеем в свят, където богатите държави контролират по-бедните, създавайки впечатление, че съвременните политически съюзи не работят в полза на обикновените хора. Огромен брой хора по света живеят в бедност, което води до усещане за неефективност на съвременните политически системи.

* **Илко Кръстев** – докторант, специалност: История на философията, катедра „Философски науки“, Философски факултет, ВТУ „Св. Кирил и Методий“, гр. Велико Търново, e-mail: D1557@sd.uni-vt.bg

През различните исторически епохи решение на този въпрос търсят редица видни мислители. В настоящата статия ще се спрем на възгледите на двама от представителите на Просвещението – Джон Лок и Жан-Жак Русо.

Неизбежно свързано с понятието за *равенство* е и разбирането за *свобода*. По този въпрос се е утвърдила преди всичко дефиницията на английския философ Джон Лок. Според него естествената свобода на човека означава, че той е освободен от всякаква висша власт на Земята и не е подчинен на волята или законите на друг човек, а следва само природния закон. Свободата в обществото се състои в това, че човек се подчинява само на законодателна власт, създадена чрез общо съгласие, и не попада под волята на отделни личности, освен ако законите не са съгласувани от доверения законодателен орган (Лок 2022: 211).

Джон Лок определя три основни измерения на свободата, които по право принадлежат на всеки човек: *свободата на личността*, *свободата на мислите* и *свободата да разполага с имуществото си*. Въз основа на тези принципи са създадени множество конституции, като те служат за основа на човешките права.

Лок започва разсъжденията си с идеята, че тези свободи са присъщи на човека по природа. С други думи, те не възникват в резултат на взаимодействията между хората, а съществуват априори. Според Лок единственият начин тези „естествени права“ да се съхранят в обществото е те да бъдат променяни. Те се проявяват в претенциите на всеки човек към обществото. Локовата дефиниция за свободата продължава да служи като пример и днес. Важно е обаче да се има предвид, че това е исторически текст, създаден в определена епоха. Лок се опитва да отговори на въпроса как тези права могат да бъдат утвърдени в обществото, особено в период, когато монарсите са смятали, че тяхната власт е дадена от Бог. Според тази теория в обществото съществува *естествено неравенство*, което води до *естествена несвобода* за голяма част от хората. Лок противопоставя тази идея на концепцията за *естествено равенство*, от което следва равна свобода за всички. Посредством обществен договор той пренася естест-

вената свобода в обществото. Така свободата на разпореждане със собствената личност се превръща в собственост на индивида, свободата на мислите и чувствата се гарантира чрез участие в политическия процес, а свободата да се разполага със законно придобити блага изисква наличието на свободен пазар, достъпен за всеки. Следователно естествените свободи не могат да съществуват просто в обществото, а трябва да бъдат гарантирани чрез обществена регулация.

Философията на Лок е критикувана от женевския философ Жан-Жак Русо, който разглежда неравенството като морален въпрос. В своя труд „Разсъждение върху произхода и основите на неравенството между хората“ Русо прави разграничение между два вида неравенство: *природно* и *морално*. Природното неравенство, свързано с различията във физическата сила и интелекта на хората, е неоспоримо и Русо не търси вина в Провидението за това. По тази причина той обръща внимание на моралното неравенство, което според него е изцяло създадено от хората. Това неравенство се проявява в привилегиите, които малка част от обществото получава за сметка на останалите. Русо го нарича „морално“ неравенство, защото е резултат от човешки волеви действия и взаимоотношения. Някои хора са пожелали повече богатство и власт, докато други са се съгласили да им се подчиняват. Така моралното неравенство е станало институционализирано и закрепено в обществото. Според Русо неравенството е първоизточник на злото, тъй като разделя хората на богати и бедни. Следователно в условията на равенство не би могло да има нито богати, нито бедни. За Русо понятията „богат“ и „беден“ са относителни – човек е богат само в сравнение с друг, който е по-беден. Когато богатството се разглежда в количествени термини – „повече от“ или „по-малко от“, – възникват формалните параметри на неравенството. Според Русо неравенството съществува само в обществото, а основният въпрос, който той поставя, е: „Възможно ли е общество на равни?“

За да открие отговора на този въпрос, Русо се връща към началото на човешката история. Според него в първоначалния си етап физическата сила на индивида е била напълно достатъчна,

за да му осигури оцеляване в природната среда. В един момент, без ясно обяснение, индивидът е започнал да изпитва симпатия към други хора. Когато тази симпатия е била взаимна, се появили езикът, родът, семейството и земеделието, а с тях и различните емоции. Хората започнали да живеят заедно, обичайки се и мразейки се едновременно, помагайки си, но и пречейки си. Така възникнали *доброто* и *злото*. Първоначално тези емоции били хаотични, докато законът не ги е регулирал. Законът се е появил, когато някой е решил да загради парче земя и да го обяви за своя собственост. Това го е направило по-умен и уважаван от съседите му, но също така е породило и завист. В последствие и други хора са започнали да правят същото, разделяйки земята помежду си. Мнозина са били принудени да работят на чужда земя, носейки повече полза на другите, отколкото на себе си. За да запазят това ново, нестабилно общество, по-предприемчивите хора са измислили концепциите за справедливост и законов ред, като алтернатива на насилието. Така е било договорено общество, основано на идеята за собственост.

Основният въпрос за Русо е как да се създаде форма на управление, при която човек може да запази своята естествена свобода. Според него единственият начин това да стане е чрез изграждането на такова обществено сдружение, при което управляващите да съвпадат с управляваните.

Сравнявайки теориите на Лок и Русо, в заключение можем да отбележим, че и двамата смятат, че запазването на „естествените права“ на хората трябва да се осъществи чрез договорни отношения. При Лок това става посредством обществен регулатор, докато при Русо правата остават изцяло в ръцете на народа.

ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES

Русо, Ж.-Ж. 1988. *Избрани съчинения*, Т. 1. София: „Наука и изкуство“. // Ruso, Zh.-Zh. 1988. *Izbrani sachineniya*, T. 1. Sofia: „Nauka i izkustvo“.

Русо, Ж.-Ж. 1996. *За обществения договор*. София: „Лик“. // Ruso, Zh.-Zh. 1996. *Za obshtestveniya dogovor*. Sofia: „Lik“.

Лок, Дж. 2022. *Два трактата за управлението*. София: „Изток запад“. // Lok, Dzh. 2022. *Dva traktata za upravlenieto*. Sofia: „Iztok zapad“.